

AMA HORO

Jaargang 29 – 2020

Aflevering 76

Stichting

bondeko

AMAHORO is een uitgave van de stichting **Bondeko**, opgericht december 1982, met het doel:

“Het verlenen van steun aan ontwikkelingslanden bij de medische verzorging en het geven van opleiding en studie, een en ander in de ruimste zin des woords.”

(Artikel 2 van de statuten)

Redactie: Theo Groot
P.O. Box 28350
Kampala - Uganda
Email: theogroot@me.com

Bestuur Stichting Bondeko
Vrolijkstraat 266 G
1092 TX Amsterdam
www.stichtingbondeko.nl
info@stichtingbondeko.nl

Abonnementsprijs 2020 €15,00
Abonnementsgeld & giften op ING rekening:
IBAN: NL02INGB0005467583 / BIC: INGBNL2A

Ontwikkelingswerkers in de derde wereld komen in aanmerking voor gratis toezending.

Oplage nr. 76 : 170 exemplaren

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Wakiso	4
Eugene	9
Marvin	11
Landbouwactiviteiten	12
Oud leerling Isaac	16
Dag allemaal	18
Matoke	19
Bloemenwoordzoeker	20

Voorwoord

Joost Hetsen

Hopelijk treft deze kersteditie van de Amahoro u in goede gezondheid. Wat een jaar hebben we achter de rug! Een jaar dat werd gedomineerd door Covid-19 en alles wat daardoor beïnvloed wordt. Het leven kreeg voor zo'n beetje iedereen in de wereld een hele andere draai. Maar 2020 is ook het jaar waarbij een half miljard dieren omkwamen bij bosbranden in Australië, de liquidatie van een Iraanse generaal de geopolitieke situatie op scherp zette, de Black Lives Matter beweging massaal de straat op gaat, Brexit en de presidentsverkiezingen in de Verenigde Staten. Waarschijnlijk vergeet ik dan nog de nodige hoogte- en dieptepunten van dit jaar.

Voor Stichting Bondeko is het ook een ander jaar geweest door de Corona. We hebben met het bestuur voor het eerst per skype vergaderd. Even wennen, maar natuurlijk een kleine aanpassing als je het vergelijkt met de school in Uganda die grotendeels gesloten was dit jaar. Waar we met de school structureel een bijdrage willen leveren aan het leven van de kinderen, hebben we dit jaar door middel van stoepwerk meer incidenteel geholpen. Met uw steun heeft Theo een aantal gezinnen van de school kunnen bijstaan, maar ook individuele gevallen de helpende hand kunnen bieden. U leest in Theo's stuk dat deze, soms kleine, giften enorme impact kunnen hebben. Stoepwerk is altijd een belangrijk onderdeel van Bondeko geweest, maar dit jaar was het nog nadrukkelijker aanwezig.

Theo schrijft verder over de aankomende presidentsverkiezingen in Uganda. Helaas lijken die iedere keer gewelddadiger te verlopen. De jonge, door corona hard getroffen, bevolking, een slecht georganiseerde politieke klasse en een heerser die steeds harder vasthoudt aan zijn verworven macht, maken het erg explosief. Laten we hopen dat de situatie niet verder escaleert en na de verkiezingen de rust zal wederkeren.

Voor velen van u zal Eugene een bekende naam zijn. Hij woont al een langere tijd in Zuid-Afrika en zijn verhaal is absoluut het lezen waard, enorme tegenslagen, maar nog vol goede moed.

Verder hebben we in deze Amahoro een beeld willen schetsen van de situatie in Uganda in de afgelopen maanden. In een stukje van leerling Marvin leest u uit eerste hand wat een impact de lockdown op zijn leven heeft gehad. Daarnaast een stuk van hoofddocent David, over de aangepaste activiteiten die er georganiseerd zijn in de afgelopen maanden. Oud-leerling Isaac completeert deze situatieschets, hij zit in het examenjaar op de middelbare school en heeft bij Theo wat kunnen werken tijdens de lockdown.

We zijn blij dat we Otto kunnen introduceren als nieuw bestuurslid van Stichting Bondeko. Zoals hij schrijft kent hij Bondeko goed en we zien in hem een aanwinst voor het bestuur. Misschien zoekt u nog inspiratie voor het kerstdiner: Wat dacht u van een Ugandees gerecht. Rixt geeft u het recept voor het gerecht waar bijna iedere Ugandees verzot op is: Matoke. De Amahoro zou ten slotte niet compleet zijn zonder weer een mooie puzzel van Lotty!

Namens het bestuur van Stichting Bondeko wens ik u:

Fijne feestdagen en een geweldig en gezond 2021!

Wakiso

Theo Groot

Terwijl ik dit schrijf valt de regen opnieuw met bakken uit de lucht. Dit regenseizoen is uitzonderlijk nat en het land is verzadigd en drassig. De lucht is grijs, voor onze begrippen is het koud en geeft het een herfstgevoel. Alleen de bladeren aan de bomen verkleuren niet en blijven lentegroen en fris. Om weer wat op te warmen heb ik onder hand bereik een beker hete Afrikaanse thee. Dat is thee in melk gekookt met kardemom en verse gember.

Verkiezingen en democratie

De afgelopen week is redelijk dramatisch geweest. Jullie hebben er wellicht over gelezen in de krant. Het verkiezingsseizoen is weer aangebroken. Op 14 januari zijn er presidents- en parlementsverkiezingen en sinds twee weken is de campagne officieel van start gegaan. Met democratie heeft dit allemaal niet veel te maken. Het merendeel van de kandidaten is zogenaamd 'onafhankelijk', wat zoveel wil zeggen als onder de douche bedenken: 'hè president worden, dat lijkt me wel wat'. Anderen zijn niet genomineerd door hun partij. Ze verloren in de voorrondes en gaan er dan maar op eigen kracht tegenaan. Je kunt verkiezingen pas democratisch noemen als ze de kers op de taart zijn, met stevige politieke partijen die hun werk doen in het parlement. Partijen die leden hebben en met ideeën komen over hoe de grote problemen van het land zijn op te lossen. En leden die op lokaal niveau hebben laten zien een verschil te kunnen maken. In een land met een democratie zijn politieke partijen niet alleen in naam toegestaan maar krijgen ze ook de ruimte zich te ontplooiën en te ontwikkelen. Van dat alles is hier geen sprake.

Een jaar voor de verkiezingen komen nog levende en geïnteresseerde politici uit hun winterslaap. Besige, de oppositie man van de laatste drie verkiezingen, heeft het bijltje erbij neergegooit en doet niet meer mee. Hij heeft er geen zin meer in zich opnieuw in elkaar te laten slaan en in de gevangenis te belanden. Andere politici beginnen weer lawaai te maken en beloftes rond te strooien. De een komt met nog fantastischer beloften dan de ander en.... Er zijn genoeg mensen die ze geloven of die in ieder geval opportunistisch genoeg zijn om een graantje mee te pikken. Dat hoeft niet veel te zijn, aan creativiteit geen gebrek, een t shirt of een partij petje, een stuk zeep of gewoon bij de benzine pomp een liter benzine in de tank van je bodaboda krijgen. Of, nieuwe trend, partij gekleurde mondkapjes. Het maakt allemaal niet uit. De uitslag staat al vast.

Bobi Wine

Het niet naleven van de corona maatregelen is nu een goed argument om bijeenkomsten te verbieden of kandidaten op te pakken en in het gevang te zetten. Ook al roepen ze niet op om samen te komen, mensen drommen bijeen als een kandidaat passeert. Op de terugweg vorige week uit het noorden belandde ik onverwacht in de stoet van Bobi Wine die dit jaar de grote uitdager is. Het is zijn artiestennaam want hij is hier een bekende popster. Horden mensen die allemaal een glimp wilden opvangen. De intocht van Sinterklaas is er niets bij. De arme man in kwestie kan het ook niet helpen en dus steekt hij zijn hoofd maar door het schuifdak in zijn auto, roept wat en zwaait. Langzaam trekt de stoet verder naar het volgende stadje. Zwaarbewapende politiemannen vergezellen hem, er mocht hem niets overkomen. Ondertussen weten we dat het juist diezelfde politiemannen zijn die verantwoordelijk zijn voor het fysieke leed dat hem ten deel valt. Deze week ging het mis. Hij was al vaker gewaarschuwd dat zijn supporters de Covid maatregelen niet in acht namen. Wie wel in dit land. In Jinja was de maat vol en werd Bobi Wine met veel geweld gearresteerd en afgevoerd. Niemand weet waar hij is, zijn vrouw niet, zijn advocaten niet. Een jaar geleden werd hij al eens dusdanig afgetuigd door de veiligheidsdiensten dat hij naar het buitenland moest voor medische verzorging. Dus hoe hij er nu aan toe is, niemand die het weet.

Dit was de druppel, of zoals ze in het engels zeggen, het laatste strootje dat de rug van de kameel brak. Overall braken onrusten uit. Crowd control is niet iets waar de politie echt goed in is. Je zou zeggen dat ze toch oefening genoeg hebben gehad. Traangas en kogels zijn de enige middelen die ingezet worden. Traangas en sporadisch een waterkanon vooral in het centrum van Kampala. De rest van het voetvolk moet het doen met geweren. De politie krijgt ruime ondersteuning van zogenaamde LDUs (local defense units). Dit zijn jongeren die na een weekje trainen een wapen in hun handen gedrukt krijgen en nu dus assistentie moeten verlenen aan de politie. Dat ze het op moeten nemen tegen hun eigen leeftijds- en lotgenoten is geen probleem. Ook bij ons in Kayunga is een uur lang geschoten en hoorden we gillende mensen. Tja, kogels die de lucht in gaan komen ook weer naar beneden. Soms voelt de man met het geweer in zijn handen zich echt bedreigd en dan schiet hij maar meteen horizontaal. Het juiste aantal doden en gewonden zullen we wel nooit weten. Men spreekt van 30 of meer en waarschijnlijk ligt het aantal, als jullie dit lezen, sowieso al veel hoger omdat dit ook niet de laatste rellen zullen zijn. De president heeft erop gereageerd met te zeggen dat dit het gevolg is van inmenging van buiten. Bobi Wine krijgt steun vanuit Amerika en vanuit Nederland. Menig Nederlandse krant heeft hem de afgelopen maanden al prominent geëtaleerde als de serieuze presidentskandidaat. Dat is niet handig. In de discussie rond homorechten heeft die Nederlandse

‘wij zullen het wel eens even zeggen houding’ alleen maar averechts gewerkt. Een goeie vent ongetwijfeld die Bobi, maar je moet er niet aan denken dat hij ooit president zou worden. Op haalbare ideeën om het land vooruit te krijgen, hebben we hem nog niet kunnen betrappen.

Grimmig

Een dag na de stoet met Bobi Wine moest ik in een buitenwijk van Kampala zijn. Normaal doe ik een uur over die 15 km, nu was ik er in 20 minuten. Dat was al een opsteker. Idem op de terugweg. Ergens halverwege stond een groepje van acht jongeren in de leeftijd van 15 – 20 jaar, ouder waren ze niet. Ze gooiden grote stenen op de weg, dwongen zo auto’s langzamer te rijden, sloegen met hun handen op de auto en riepen “we willen geld”. Ik veronderstel dat dat niet voor de partijkas van Bobi Wine bestemd was. Dat slaan maakt een hoop herrie als je in de auto zit. Ach, wat vriendelijk lachen en de keien gleden gemakkelijk onder mijn auto door. Maar ja, de volgende keer is het wellicht grimmiger dan dit.

Voor de meesten gaat het niet om politiek. Het zijn gefrustreerde jongeren die al jaren geen werk hebben, die vanwege de Covid nog eens extra in de problemen zijn gekomen. Jongeren die al een jaar lang niet naar school kunnen en rondhangen, zich vervelen en oh zo vatbaar zijn voor welke boodschap dan ook. Een tijdbom waar al lang over gesproken wordt, maar het lontje lijkt nu wel heel kort te worden. De komende maanden gaan gespannen zijn met veel geweld. De politie en waar nodig militairen zullen er hard tegenaan gaan. Jongeren zullen ze uitdagen en sarren en zijn uit op een kans om een winkel leeg te plunderen of wat dan ook. Hevige herfststormen die heel wat stormschade kunnen veroorzaken staan ons te wachten.

Covid

Te midden van dat alles houden we het hoofd maar koel en gaan we rustig verder. Vanwege Covid ging ik toch al niet veel op pad en dat zal nu helemaal minimaal zijn. Over Covid gesproken; het percentage besmette gevallen gaat snel omhoog. Hoe snel, niemand die het weet want echt veel getest wordt er niet. Zoals Trump zei, hoe meer je test hoe meer gevallen, dus stop met testen. Wat haalt het hier ook uit? Weinig mensen houden zich aan de basismaatregelen van mondkapje, handen wassen, afstand houden en groepen vermijden. Zelfisolatie is al helemaal ondoenlijk in de meeste gevallen. Vanuit alle hoeken van het land hoor je nu verhalen over mensen die ziek zijn of doodgaan, maar nog steeds zijn de aantallen laag. De hoop is dat na de verkiezingen volgend jaar de scholen weer open gaan. Ondertussen zijn de eindexamenklassen weer begonnen. Het was even een gedoe om een Covid certificaat van de onderwijsinspectie te krijgen. Bij een eerste inspectie kwamen we er niet door. Er moest

bijvoorbeeld permanent iemand bij de gate zitten om bezoekers te registreren in een speciaal boek en moest dan de temperatuur van de bezoekers meten. Maar bezoekers zijn niet toegestaan, ouders mogen de school niet bezoeken, alleen leerlingen en leerkrachten mogen de school in en die moeten in andere speciale boeken geregistreerd worden. Verwarrend? Ja, maar anderzijds is het spel helder. De inspecteur komt over vier dagen terug en hij verwacht dan wel een envelop om de extra kosten die hij nu moet maken te dekken. Je kunt kwaad, verdrietig of cynisch worden, maar je hebt niet alleen jezelf er mee, maar ook de kids die niet naar school kunnen. Dus met een grimlachje gaan we verder.

Grimlach en beetje blij

Het gerucht gaat dat we volgend jaar een enorme inhaalslag gaan maken. Van eind januari tot eind mei rammen we het afgelopen schooljaar 2020 er door en dan beginnen we in juni met frisse moet aan het schooljaar 2021 en dat sluiten we dan voor de kerst af. De drie schoolperiodes (terms) die normaal 12 weken duren brengen we dan terug tot 8. Wel belangrijk natuurlijk om die drie terms te handhaven want voor elke term moet ongetwijfeld het volledige schoolgeld betaald worden. Al die privé scholen die het afgelopen jaar zonder inkomen zaten moeten natuurlijk ook wel weer wat geld binnenkrijgen. Veel overheidssteun hebben ze niet gehad. Eigenlijk niets om precies te zijn. We grimlachen nog wat verder. Maar het zal wel een verademing zijn als de kids weer gewoon naar school mogen. Ons speciale programma loopt nog steeds heel leuk en iedereen is er blij mee. Een klein succesje en daarmee hebben we ons positief op de kaart gezet. Ook de P7 kids zijn weer blij dat ze naar school kunnen. We hebben er 26 en de klas is gesplitst en dus krijgen ze wel heel toegewijd onderwijs.

Dank

Joost meldde het al in het vorige nummer, maar ook van mij heel veel dank voor de speciale stoepwerk actie die een geweldig bedrag heeft opgeleverd van goed 4000 euro. Ik heb er op diverse manieren velen mee kunnen helpen. Zoals voor voedselhulp, zeker in het begin met de lockdown waren er gezinnen en alleenstaanden die het echt heel zwaar hadden. Ook jongeren die als kleine ZZP'ers hun boterham moeten verdienen kwamen al snel in de problemen omdat ze niets mochten doen. Het gaat dan vrijwel allemaal om oudleerlingen van de Bondeko school. Een broer van onze Moses, die in Zuid Afrika een kleine school heeft voor korte beroeps cursussen, kwam in zwaar weer. En dan zijn er nog de vele jongeren die wat geld bijelkaar proberen te verdienen voor hun schoolgeld voor volgend jaar. Ik liet ze hier wat werken op de boerderij en gaf ze dan behalve mijn betaling aan het eind wat extra's. In een aantal gevallen kon ik helpen bij medische problemen: een onderwijzer zijn broer die aangereden

werd door een brommer en in coma in het ziekenhuis lag; een vrouw die, zeven maanden zwanger, met spoed geopereerd moest worden omdat de baarmoeder dreigde te scheuren op de wond van een eerdere keizersnee; de moeder van een van de jongens hier bij wie de baarmoeder wegens cisten verwijderd moest worden en dan nog natuurlijk het 'klein' spul van malaria, maagklachten etc. Zeker in dit soort onzekere tijden is een medisch probleem vaak meteen een groot financieel probleem. Heel fijn dat ik dit namens jullie kon en mocht doen.

Tot slot: op 5 december kom ik op Schiphol aan. De voorwaarde is dat ik een negatieve covid test heb voor vertrek. Op woensdag 6 januari hoop ik weer terug te vliegen, wederom op voorwaarde van een negatieve test. Bij aankomst moet ik dan eerst tien dagen in zelfisolatie. Dat doe ik in het tweede huisje van Ada en Aart in de Achterhoek. Aart kon ook voor mij nog een bezoek aan de uroloog regelen en daarna ben ik in Dronten bij mijn moeder. Omdat moeder bijna 94 jaar is en uiteraard heel voorzichtig, ben ik ook heel voorzichtig. Veel mensen zal ik dan ook niet bezoeken. Gewoon fijn samen zijn en in kleine kring kerst en oude&nieuw vieren. Vorst en sneeuw zijn welkom! We kunnen in ieder geval bellen!

Rest mij om jullie allemaal heel hartelijk te bedanken voor alle steun in het afgelopen jaar. Volgend jaar gaan we gewoon rustig verder, dat was ik in ieder geval wel van plan. Het zullen ongetwijfeld speciale feestdagen worden, maar hopelijk niet minder feestelijk.

Alle goeds voor 2021

Eugene

Eugene

Veel van jullie kennen mij wel, direct of indirect want ik ken Theo al sinds 1991 toen hij in Rwanda woonde. Nadat ik in Uganda mijn basisopleiding fysiotherapie had gedaan en er een paar jaar had gewerkt, kreeg ik via Theo de kans om in Zuid Afrika mijn masters te doen. Ik ging er in februari 2004 heen en in maart 2006 was ik klaar met mijn opleiding. Ik besloot in Zuid- Afrika te blijven en werkervaring op te doen. Om me te registreren als fysiotherapeut moest ik toelatingsexamens doen bij de Health Professional Council. Ik slaagde hiervoor en in juli 2006 had ik mijn eerste baan. Een paar jaar later werd ik hoofd van de fysiotherapie in het ziekenhuis in de Oost- Kaap, de geboorteplaats van Mandela.

28 April 2014 is een dag die ik nooit zal vergeten, net als 7 april 1994 toen in Rwanda de genocide begon. Die dag werd ik bij een snackbar neergeschoten door een dronken bestuurder. Ik overleefde het, maar kon niet langer werken als fysiotherapeut. Dat was voor mij een grote telerustelling. Lang koesterde ik de hoop dat het weer goed zou komen en hoewel ik weer veel kan, kwam de fijne motoriek in mijn rechterhand nooit terug. Ik kan er geen kracht meer mee uitoefenen.

Ondertussen wist ik een plaats te krijgen op de universiteit waar ik eerder studeerde om mijn doctoraal te doen. Dit is de universiteit van Western Cape, tijdens de apartheid de enige universiteit voor zwarten. Ik deed mijn onderzoek onder jonge mensen tussen de 18 en 35 jaar in en rond Kaapstad die tijdens een ongeval een onherstelbare beschadiging aan de wervelkolom hadden opgelopen. Dat ongeval was vaak een gevolg van schiet en steek incidenten. Omdat de medische zorg in Zuid Afrika sterk is verbeterd is de overlevingskans toegenomen. Maar niemand wist hoe het die jongeren was vergaan nadat meestal een jaar na het ongeval de medische behandeling was afgesloten. Velen waren blijvend verlamd geraakt en zaten in een rolstoel. Het was de vraag of ze zichzelf konden redden met eten, lichaamsverzorging en gezondheid. Hoe werden ze opgevangen door familie en hun sociale netwerk? En wisten ze op de een of andere manier in hun levensonderhoud te voorzien? Op basis van die inzichten heb ik een ondersteuningsprogramma kunnen ontwikkelen waarmee maatschappelijk werkers en anderen deze jongeren beter kunnen ondersteunen.

Tijdens mijn onderzoek hielp ik ook met andere zaken op het departement en gaf ik een aantal cursussen op de bachelors opleiding fysiotherapie. Ook begeleidde ik master studenten bij hun thesis. Vorig jaar april studeerde ik af. Omdat ik niet meer als fysiotherapeut kan werken, moet ik nu proberen een baan te vinden in het onderwijs. Dat is niet gemakkelijk in Zuid- Afrika als je geen zwarte Zuid-Afrikaan bent. Ik ben een aantal keren op sollicitatiegesprek geweest voor een positie als universitair docent, maar steeds werd de voorkeur gegeven aan een Zuid- Afrikaan.

In februari van dit jaar kreeg ik een kleine beurs voor een postdoctorale studie. Dit gaf me de kans om een aantal artikelen te schrijven. Drie artikelen zijn inmiddels gepubliceerd. Verder schreef ik een hoofdstuk voor een boek wat nu ter beoordeling ligt. Daarnaast heb ik studenten begeleid op de faculteit. Door mijn publicaties hoop ik meer kans te maken bij mijn sollicitaties. Ook ben ik ondertussen permanent resident in Zuid-Afrika. Ik hoop dat ik nog wat door kan werken op de faculteit maar zelfs dan is het financieel niet gemakkelijk. Ik verdien nu ongeveer een derde van wat ik vroeger als hoofd fysiotherapeut verdiende. Eind december loopt deze beurs af en dan blijft het spannend. Maar goed, ik heb in mijn leven al veel tegenslagen gehad, dus hoop ik dat er ook nu weer een nieuwe mogelijkheid komt.

Leerling

Marvin

Hi, ik ben Marvin en ben 13 jaar. Ik zit in het laatste jaar van de Bondeko school en ben heel blij dat we nu weer naar school kunnen. Ik hoop dat ik goede punten haal met de examens want later wil ik dokter worden. Gelukkig ben ik goed in biologie.

Mijn vader en moeder wonen in Gombe, niet zo ver van de school. We wonen in een klein huur huisje met een slaapkamer en een woonkamer. We hebben geen stukje grond dus al het eten moet mijn moeder op de markt kopen. Mijn vader is elektricien en verdient soms wat geld. Ik heb twee oudere broers van 16 en 17 jaar.

Tijdens de lockdown was het niet gemakkelijk. We aten maar één keer per dag, maar gelukkig kookt mijn moeder nu weer twee keer per dag. 's Morgens drinken we thee met suiker.

In de tijd dat ik thuis was heb ik mijn moeder geholpen. Twee keer per dag ga ik twee jerrycans van 20 liter halen bij de bron. Dat is ongeveer 20 minuten lopen. Ook help ik met schoonmaken, afwassen en kleren wassen. Strijken kan ik niet, dus dat doet mijn moeder.

Op school heb ik geleerd potten te maken van klei. Ik heb er vier gemaakt en verkocht aan de burens die erin koken. Ik kreeg 10.000 shilling (dat is 2.40 euro) per pot. Toen de lockdown voorbij was heb ik ook af en toe kunnen werken in de bouw. Ik moest daar stenen dragen en water halen. Soms verdiende ik dan 10.000 shilling per dag. Verder heb ik natuurlijk veel gevoetbald met mijn vrienden en heb ik ook veel boeken gelezen. Eigenlijk vond ik de lockdown niet zo erg. Dat we in het begin maar één keer per dag aten was alleen niet leuk.

Landbouwactiviteiten

Schooldirecteur David, vertaling Ylke Emons

Werken in de lockdown

De lockdown leidde tot opschorting van de normale schoolzaken en het bedenken van nieuwe activiteiten. Zodoende werden de kinderen in september verdeeld in dertig clusters in de vier dorpen (Ssenge, Kayunga, Bugembe en Gombe). Elke groep koos een landbouwactiviteit waarbij alle kinderen betrokken konden worden. De groepsleider werd gekozen door een team van drie leerkrachten. De leerkrachten bezochten de groepen om de voortgang te volgen, psychosociale ondersteuning te geven en om hulp te bieden bij het thuisonderwijs.

De landbouwactiviteiten hebben voor verbinding bij de buurtkinderen gezorgd. Kinderen werden samengebracht om de landbouwpraktijken te oefenen, te spelen en om contact te houden met hun leerkrachten.

De ervaringen

De lessen zijn gebaseerd op praktische ervaringen. Kinderen hebben o.a. zaden zien ontkiemen in door hen gemaakte zaaibedden die ze moeten beheren. Ze moeten de zaaibedden onkruidvrij houden, opkomende kiemplanten uit elkaar halen en verplaatsen en bijvoorbeeld droge bladeren boven de zaaibedden hangen om de plantjes te beschermen tegen de brandende zon. Daarnaast is geleerd om gewasziekten te herkennen, ongedierte waar te nemen en ongedierte te bestrijden. Er is ook een nieuwe vorm van landbouw uitgevoerd, de 'stadslandbouw'. In de praktijk vooral in steden en in vluchtelingenkampen toegepast. Ondertussen moeten de leerlingen samenwerken en van hun inspanningen leren, zowel van de positieve als die van de weerbarstige. De kinderen stonden ook voor uitdagingen die met hulp van hun leraren en ouders worden aangepakt. Hieronder staan een aantal opmerkingen van leerlingen en leerkrachten.

Namirembe Fridaus (P.6): Ik heb geleerd om halve cakes te maken. Ik vond het leuk om ze in ons clusterproject te maken.

Mukisa Joshua (P.3): Ik heb geleerd hoe ik kippen moet voeren en verzorgen. Vleeskuikens groeien snel, maar zijn duur om te voeren. We zijn van plan ze te verkopen en konijnen te houden.

Luzze Martin (P.6): Het fokken van konijnen is leuk en we voeren ze om de beurt. Kinderen van andere scholen zijn jaloers op ons! We kijken altijd uit naar het bezoek van de leraren, vooral als ze 'chapatti' meebrengen.

Nambalirwa Joan (P.7): Ik heb de vaardigheden uit de Aflatoun-lessen kunnen oefenen in de praktijk.

Teacher Lawrence: Ik heb geleerd om sociaal werk te verrichten in de gemeenschap; het geeft een extra binding met de kinderen en hun gezinnen. De activiteiten hebben de kinderen samengebracht, gemotiveerd en hoop gegeven.

Teacher Sarah: Ik voelde mij vereerd om deel uit te maken van dit geweldige programma! Het heeft mij in staat gesteld om tijdens de lockdown contact te houden met veel van onze kinderen. Ik heb met de kinderen en ouders een sterke band opgebouwd.

Teacher Moses: In het begin was ik sceptisch over de bereidheid van de kinderen om deel te nemen aan landbouwactiviteiten in de achtertuin. De kinderen werden aangemoedigd om de activiteit te gaan doen die de meerderheid wilden. Door elke dag de kinderen te bezoeken, heb ik meer begrepen wat de kinderen met hun families elke dag meemaken.

Succesverhaal

Het werken in clusters en de kinderen ondersteuning te bieden is een goed model dat door de ouders en de gemeenschap wordt geprezen. Het is gebaseerd op onze vastberadenheid om het contact met de kinderen te onderhouden, hen hoop en levensvaardigheden te geven, zelfs wanneer de pandemie de samenlevingen op verschillende manieren beproeven.

De landbouwactiviteiten zijn een praktische en zeer leuke manier om kinderen erbij te betrekken op een manier die steun van ouders oplevert.

Hieronder staan afbeeldingen van de verschillende fases van de groenteteelt van de kinderen;

Fase 1: Leraren en kinderen maken gezamenlijk zaaibedden en planten zaden van de gewenste groente.

Fase 2: De zaaibedden krijgen water en worden beschermd tegen de zon totdat ze groot genoeg gegroeid zijn.

Fase 3: De zaden worden overgeplant in graanzakken gevuld met aarde. Dit ter vervanging van een tuin. Het is een vorm van 'stadslandbouw'.

Fase 4: Twee keer per dag wordt water gegeven en er gesproeid met insecticiden om ongedierte te bestrijden. Sommige kinderen hebben mest toegevoegd om de groei te bevorderen!

Fase 5: De zakken worden vervolgens op een plek geplaatst die door een ouder wordt verstrekt. De zakken worden bewaterd en gecontroleerd door de kinderen en leerkrachten.

Fase 6: De planten groeien naar een gewenst stadium voor de oogst. De oogst wordt geconsumeerd door de families van de deelnemende kinderen.

Bij elke fase waren de leerkrachten bij hen!

Oud leerling Isaac

Rixt Lanting

Isaac is oud leerling van de Bondekoschool en zit in het vierde jaar van het voortgezet onderwijs. Hij vertelt hoe het hem vergaat tijdens deze coronatijd. Eerst verplicht thuis zitten bij zijn moeder Jane, de kokkin van de Bondekoschool en vervolgens sinds half oktober weer terug op school.

Terug bij Jane

Isaac (17) is sinds begin maart weer terug bij Jane en zijn broertjes en zusjes. De middelbare school waar hij op zit is net als alle andere onderwijsinstellingen onmiddellijk gesloten na de wereldwijde uitbraak van het corona virus. Voor alle kinderen, maar vooral voor alle eindexamenkandidaten, een grote teleurstelling omdat het voor hen een druk jaar was en zij uiteraard graag af willen studeren. Ondertussen mogen deze leerlingen sinds oktober weer naar school om alsnog te proberen het schooljaar af te maken, of dat gaat lukken is nog afwachten. Hieronder volgt het verhaal van Isaac.

Mijn verhaal

Zo snel als de zon aan de horizon verschijnt, zo snel kwam de duisternis. Ik verbleef met mijn vrienden Kitali, Ashaba, Bosco, Ukasha en Jordan in de slaapzaal toen het ochtend werd. Zoals gewoonlijk maakten we ons klaar voor school. Sommige leerlingen sliepen nog. Na het wassen, tanden poetsen en aankleden gingen we naar de klas en begonnen te studeren. De leraren waren afwezig omdat het die dag regende. Toen het 16.00 uur was gingen we naar een voetbalwedstrijd op ons voetbalveld kijken. Deze was tussen de Namugongo middelbare school en de Mandela Middelbare school. We wonnen de wedstrijd met 2-1 en terwijl we nog steeds naar de voetbalwedstrijd aan het kijken waren kondigde de president van Uganda, Hon Yoweri Kagutta Museveni, aan dat er een uitbraak van een ziekte was, covid 19, wat iedereen verraste. Tot dat moment had nog niemand hiervan gehoord. Toen ik hiervan hoorde ben ik onmiddellijk naar de bibliotheek gegaan om dit op te zoeken. Na deze mededeling werden we allemaal geadviseerd om naar huis te gaan zodat het niet verder op scholen en op andere plekken in Uganda kon verspreiden. We hebben onze spullen gepakt en zijn vervolgens naar huis gegaan. Ik heb eerst wat gerust en wat thuis gewerkt. Ik besloot om naar de boerderij te gaan zodat ik Theo kon vertellen over de situatie op school en dat we naar huis gestuurd waren. Ik was erg verbaasd dat hij er al over had gehoord. Hij vertelde me dat ik naar

de boerderij kon komen om wat werk te doen. Samen met mijn vrienden gingen we daar 's ochtends aan het werk en rond 12.00 uur ging ik weer naar huis om wat schoolwerk te doen.

De president vertelt

Na verloop van tijd vertelde de president over de ziekte en dat het zich had verspreid in Uganda maar wij hadden zo gehoopt dat hij zou vertellen dat we weer terug konden naar school. We waren geschokt, maar iedereen hield zich stil omdat we er toch niks aan konden doen. Tegen die tijd was ik niet meer gemotiveerd om voor school aan het werk te gaan en bedacht ik dat ik maar een baantje moest zoeken. Ik bad tot God en vond werk in de bouw. Ik kreeg een contract en kon aan de slag. Toen ik daarmee klaar was ging ik terug naar Theo en legde hem mijn situatie uit en hij gaf me weer werk zodat ik opnieuw wat geld kon verdienen. Na enige maanden kondigde de president aan dat scholen open mochten voor P7, S4, S6 en de eindexamen kandidaten van de universiteit. Ze mochten terugkeren en hun examens afmaken. Ik was erg verrast en moest mijn baantje opgeven en begon met wat schoolboeken te lezen. Tot 15 oktober was ik thuis en nu ben ik weer op school om te studeren. Dus ik moest Junior op de boerderij en Jane en de kinderen verlaten.

Ja, ik geloof, *hard werken leidt tot succes.*

Dit is mijn verhaal.

Groeten van Isaac.

Dag allemaal

Otto van Dulmen

Aan mij de vraag mij kort te introduceren als bestuurslid van Bondeko. Daar gaan we! Ik ben Otto van Dulmen, 38 jaar. Samen met mijn vrouw en onze drie kinderen wonen wij in Hoorn.

Vanaf 2010 heb ik vijf jaar in Uganda gewoond en al snel kwam ik Theo daar tegen. Mijn eerste korte bezoek aan zijn boerderij was als 'een van de vele vrijwilligers die komen en gaan'. Maar er volgden nog vele bezoeken over en weer. Uiteindelijk heb ik vier jaar mogen samenwerken met Theo voor MHW.

Gedurende die periode kwam ik regelmatig op de Bondekoschool en de school kwam natuurlijk vaak ter sprake; tijdens het avondeten, tijdens de autorit van en naar het noorden van Uganda of gewoon via een telefoontje. Zodoende ben ik al een tijdje bekend met het reilen en zeilen van de Bondekoschool en van de stichting.

Ik kijk er naar uit om weer eens door de poorten van Anam Cara te stappen. Tot die tijd zal ik me op welke manier dan ook inzetten voor Bondeko vanuit Nederland. In elk geval wil ik ervoor zorgen dat de loyale achterban uitgebreid wordt zodat de kinderen van Wakiso daar beter van worden.

Beste allemaal, blijf gezond en denk om elkaar. Met een beetje geluk is er in het nieuwe jaar weer meer mogelijk en treffen we elkaar dan!

Matoke

Rixt Lanting

Het nationale gerecht van Uganda is matoke, kookbananen die in palmbladen gestoofd worden op een houtvuur. Meestal wordt dit gegeten met vlees, vis of bonensaus. De meeste mensen eten het met de saus omdat zij geen geld hebben voor vlees of vis. Leuk om eens uit te proberen en zo te ontdekken wat de Ugandese mens dagelijks eet.

Ingrediënten

- 1 kg magere runderlappen
- zout
- 2 uien, fijngehakt
- 4 kookbananen (matoke)
- 4 eetlepels plantaardige olie
- 3 rijpe tomaten, ontveld en kleingesneden
- 1 theelepel chilipoeder
- 1 eetlepel tomatenpuree
- 1 theelepel gemengde specerijen

Bereidingswijze

Zet het vlees op met wat zout en een deel van de uien. Voeg zoveel water toe dat het vlees net onderstaat, dek de pan af en laat het vlees zachtjes stoven.

Pel de bananen, snijd ze in plakjes en week ze in koud water. Verhit de olie in een braadpan en fruit de rest van de uien 5 minuten tot ze glazig zien. Voeg de tomaten, de chilipoeder, de tomatenpuree en de gemengde specerijen toe, doe het gestoofde vlees en de bouillon erbij en breng het geheel aan de kook. Laat het 10 minuten doorkoken, voeg de bananen en 250 ml water toe, zet de warmtebron zo laag mogelijk en laat het gerecht 30 tot 40 minuten zachtjes koken, tot de bananen gaar zijn.

Variatie

Een variatie op dit gerecht is matoke ngege (vis). Voeg 1 kg schoongemaakte vis tegen het einde van de kooktijd toe. In Uganda is cassave (mogo) ook een basisingrediënt en dit kan op dezelfde wijze als de kookbananen worden bereid.

Bloemen woordzoeker

Lotty

Hierbij wil ik jullie een mooie bos bloemen aanbieden. Veel puzzelplezier!

V	C	A	L	L	A	A	Z	E	V	E	N	S	T	E	R
E	I	B	O	S	V	I	O	O	L	T	J	E	D	E	Z
R	C	N	I	R	I	S	N	E	O	I	P	M	E	R	B
G	K	A	G	E	B	E	N	S	I	J	R	P	E	R	E
E	L	E	N	E	K	R	E	N	T	E	R	L	I	T	L
E	I	A	L	N	R	F	B	O	E	B	E	E	C	S	O
T	S	M	M	K	A	H	L	R	G	E	N	L	A	A	B
M	D	A	L	S	T	R	O	E	M	E	R	I	A	T	E
I	J	O	R	C	H	I	D	E	E	Z	P	K	E	R	S
N	D	Y	E	I	J	A	W	M	A	D	E	L	I	E	F
I	D	L	N	J	V	S	H	N	N	S	K	U	O	R	A
E	E	L	O	R	N	J	O	E	S	A	K	I	T	E	I
T	E	I	R	G	R	A	M	M	I	U	R	R	R	H	L
J	O	S	E	B	I	R	U	O	I	D	T	C	U	E	A
E	C	Y	C	L	A	A	M	O	I	M	E	O	I	I	H
R	O	O	S	B	E	G	O	N	I	A	S	I	L	S	D

ANJER
ALSTROEMERIA
AMARYLLIS
ANEMOON
BEGONIA
BOSVIOOLTJE
BREM
CALLA
CANNA
CYCLAAM
DHALIA
EREPRIJS
ERICA
FRESIA

HEIDE
HERFSTASTER
HERIK
IRIS
KELK
KERS
KRENT
LELIE
LIS
LISDODDE
LOBELIA
LOTUS
MADELIEF
MARGRIET

MIMOSA
NARCIS
ORCHIDEE
PEER
PIOEN
RIBES
ROOS
TULP
VERGEETMIJNIETJE
VINGERHOEDSKRUID
WEEGBREE
ZEVENSTER
ZONNEBLOEM